

REKOMMENDATION FÖR KÖTTBRANSCHEN: ENSIDIG ÄNDRING AV KÖTTPRODUCENTAVTAL

Avtalet är grunden för hela värdekedjan inom köttproduktionen. Avtalet innehåller en fördelning av den kommersiella risken. Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan rekommenderar att företagen i köttbranschen fäster uppmärksamhet vid att avtalen inte ändras ensidigt.

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan betonar att slakteriföretag ska se till att eventuella behov av ändringar beaktas i förväg i deras avtalsstrukturer och avtalspraxis.

Vid avtalsändringar rekommenderar nämnden att slakteriföretaget ska lämna sitt förslag till avtalsändring skriftligt till köttproducenten i god tid före den föreslagna ändringstidpunkten. Slakteriföretaget ska också bedöma vilken inverkan ändringen har på köttproducentens ställning. Vid avtalsändringar ska köttproducenten också beredas en skälig anpassningstid.

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan påminner också om att villkoren som rör ändring av avtal i efterhand inte får vara i obalans så att de gynnar avtalsparten med starkare förhandlingskraft, alltså slakteriföretaget.

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan har utrett avtalsärenden mellan köttindustrin och lantbruksföretagare som är köttproducenter (nedan även kallade producenten eller köttproducenten) samt hört olika aktörer i branschen jämlikt och i bred omfattning under tiden 7.2-6.10.2023.

Det har framgått att det finns varierande praxis i fråga om avtalsärenden i branschen. För att säkerställa att praxis är förenlig med god affärssed och för att utveckla branschen ger nämnden en rekommendation i saken.

Bakgrund

Köttproduktionen är en bransch som regleras i detalj. Att trygga konsumentens säkerhet och djurens välmående samt undvika djursjukdomar är viktigt med tanke på branschens verksamhetsförutsättningar.

I Finland är branschen grovt indelad i produktion av tre olika typer av kött: fjäderfä, nöt och svin. Fjäderfäproduktionen skiljer sig från nöt- och svinproduktionen bland annat genom att

uppfödningstiden för fjäderfäbroiler är betydligt kortare än för svin och nöt, vilket också återspeglar sig i produktionsavtalen.

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan har bett att få produktionsavtalen för de viktigaste köttyperna från de största slakteriföretagen och har studerat dem ingående. Den rekommendation som nu ges är emellertid även tillämplig på avtal som gäller andra än de ovan nämnda djurarterna.

Slakteriverksamheten i Finland är mycket centraliserad. Till exempel slaktas så gott som alla svin av de tre största aktörerna. En annan sak som är kännetecknande för branschen är att den är fokuserad på hemmamarknaden och att producenterna bara i obetydlig utsträckning är specialiserade. Köttproducenternas investeringar i produktionsbyggnader är ekonomiskt betydande och därför kan återbetalningstiderna spänna över flera decennier.

Största del av slakteriföretagens anskaffning utgörs av avtalsproduktion. Det har ännu inte utarbetats några allmänna avtalsvillkor för branschen. Avtalsvillkoren i avtalet mellan slakteriföretaget och producenten upprättas ensidigt av slakteriföretaget.

Avtalet mellan slakteriföretaget och producenten kan vara mycket detaljerat och innehålla många förpliktelser som huvudsakligen är bindande för producenten. Avtalet kan ha många bilagor och hänvisningar till slakteriföretagets webbplats, där innehållet uppdateras. Det kan hända att avtalsbilagor som kan påverka parternas skyldigheter ändras någon gång per år eller till och med oftare. Vissa företags avtalsbilagor innehåller dock inte material som är juridiskt bindande.

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjans bedömning

Tidigare rekommendationer

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan konstaterar inledningsvis att den har gett en rekommendation 23.1.2018 om skriftliga avtal och ensidig ändring av avtal.

Nämnden rekommenderade att aktörerna i branschen fäster uppmärksamhet vid att avtal inte ändras ensidigt. Nämnden konstaterade bland annat att avtalet utgör grunden för hela värdekedjan. När ett avtal har ingåtts får det inte ändras ensidigt. Avtalsparterna har rätt att kunna lita på att avtalsvillkoren inte försämras ensidigt till nackdel för den andra. Genom avtalsvillkoren delar avtalsparterna på den kommersiella risk som är förenad med affärsrelationen. När avtalet är ingått måste avtalsparten kunna bygga upp sin affärsverksamhet enligt det och kunna lita på att riskfördelningen inte ändras ensidigt i efterhand.

Avtalet kan ändras i efterhand, men det förutsätter att båda avtalsparterna godkänner ändringen. God affärssed förutsätter dock att den avtalspart som har den starkare förhandlingspositionen inte ensidigt kan bestämma hur avtalet ska ändras.

I finsk avtalsrätt gäller skälighetsprincipen. Om villkoren som rör ändring av avtal i efterhand är i obalans så att de klart gynnar avtalsparten med starkare förhandlingskraft, kan avtalet bli oskäligt. Då kan avtalet jämkas i efterhand med stöd av avtalsrättsliga jämningsnormer.

Dessutom har nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan gett en rekommendation 13.12.2019 om skydd för den svagare avtalsparten i ett avtalsförhållande mellan handeln och producenten.

Nämnden konstaterade att producenten är den svagare parten i avtalsförhållandet, eftersom dennes utkomst är beroende av avtalsförhållandet med handeln. På grund av sin ställning har producenten ett särskilt behov av att lita på att avtalsförhållandet fungerar på ett förutsägbart sätt. Principen om att skydda den svagare avtalsparten begränsar den starkares rätt att till exempel ändra avtalet.

Nämnden konstaterade också att i avtalsrätten även ingår lojalitetsplikt, som gäller vardera avtalsparten. Lojalitetsplikten påverkar emellertid i synnerhet den starkare partens förpliktelser. En avtalspart måste kunna bygga upp sin egen affärsverksamhet i enlighet med vad som överenskommit i avtalet och kunna lita på att riskfördelningen inte ändras ensidigt i efterhand.

De nämnda rekommendationerna har gällt hela livsmedelskedjan, alltså även köttproduktionsbranschen som nu behandlas samt dess avtal.

Ändring av avtal

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan konstaterar att det vid utredningen av avtalspraxis inom köttproduktionsbranschen har framgått att överenskomna avtalsvillkor i vissa avtalsförhållanden ändras ensidigt under avtalets giltighetstid. Då skriver slakteriföretaget in ändringen i sitt elektroniska system och ändringen träder i kraft till och med omedelbar verkan. Vid det här tillvägagångssättet informeras producenten inte nödvändigtvis på något som helst sätt om ändringen, utan ska aktivt själv leta efter information om eventuella ändringar på slakteriföretagets digitala plattform eller webbplats.

Nämnden konstaterar att när ett slakteriföretag ändrar avtalsvillkoren eller andra förpliktande anvisningar som påverkar avtalet och parternas skyldigheter, påverkar ändringarna köttproducentens affärsverksamhet. Ensidig ändring av avtalet kan medföra betydande tilläggskostnader för köttproducenterna.

Liksom i rekommendationen 23.1.2018 betonar nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan även för köttbranschens del att ett avtal är en rättshandling mellan två parter och grunden för hela värdekedjan. När ett avtal har ingåtts får det inte ändras ensidigt. Avtalsparterna har rätt att lita på att avtalsvillkoren inte försämras ensidigt till nackdel för den andra. I och för sig kan det ibland finnas behov av att ändra avtal i efterhand i köttbranschen. Så kan vara fallet till exempel om lagstiftningen om klimatåtgärder förutsätter detta.

En förutsättning för att ändra ett avtal i efterhand är att båda avtalsparterna godkänner ändringen. Av kravet på god affärssed följer dock att den avtalspart som har den starkare förhandlingspositionen inte ensidigt kan bestämma hur avtalet ska ändras. Därför ska det, om ett visst avtalsvillkor enligt avtalet kan justeras i efterhand, i avtalet separat och entydigt definieras i vilka situationer detta kan göras, hur det då ska gås till väga och enligt vilket tidsschema.

Slakteriföretaget gör skäl i att observera att avtalsparterna genom avtalsvillkoren har fördelat den kommersiella risk som är förenad med affärsrelationen. När avtalet är ingått måste köttproducenten kunna bygga upp sin affärsverksamhet enligt det och kunna lita på att riskfördelningen inte ändras ensidigt i efterhand. Ensidig ändring av avtalet kan till och med leda till att köttproducenten inte har möjlighet att återbetala sina investeringar i produktionsanläggningar eller annars fortsätta sin affärsverksamhet.

Beträffande avtalsförhållandena i branschen bör det även observeras att köttproducenten i regel är den svagare parten i avtalsförhållandet, eftersom dennes utkomst är beroende av avtalsförhållandet med slakteriföretaget. På grund av sin ställning har köttproducenten ett särskilt behov av att kunna lita på att avtalsförhållandet fungerar på ett förutsägbart sätt. Principen om att skydda den svagare parten begränsar den starkare avtalspartens, alltså slakteriföretagets, rätt att göra ändringar i avtalet.

Visserligen är det tillåtet att göra ändringar i avtal, och i avtalet kan man komma överens om tillvägagångssätten vid avtalsändringar. Nämnden påpekar emellertid, på samma sätt som i rekommendationen 23.1.2018, att i finsk avtalsrätt gäller skälighetsprincipen. Om villkoren som rör ändring av avtal i efterhand är i obalans så att de klart gynnar avtalsparten med starkare förhandlingskraft, kan avtalet eller ett enskilt villkor i det bli oskäligt. Om till exempel slakteriföretaget kan kräva att en köttproducent gör nya investeringar, kan avtalet eller ett avtalsvillkor angående detta bli oskäligt. Då kan avtalet eller villkoret i det jämkas i efterhand med stöd av avtalsrättsliga jämningsnormer.

Nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan betonar att en förutsättning för den finländska livsmedelsmarknadens hållbarhet och utveckling är att alla aktörer i köttproduktionsbranschen följer god affärssed.

Rekommendation

På ovan nämnda grunder rekommenderar nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan för köttproduktionsbranschen att

- branschföretagen fäster uppmärksamhet vid att avtalen inte ändras ensidigt, till exempel genom ändring av avtalsvillkor eller andra förpliktande anvisningar som påverkar avtalet och parternas skyldigheter;
- slakteriföretaget ser till att eventuella behov av ändringar i dess avtalsstrukturer och -praxis beaktas i förväg;
- slakteriföretaget vid ändring av ett avtal lämnar sitt förslag till avtalsändring skriftligt till köttproducenten i god tid före den föreslagna ändringstidpunkten. Vid förfarandet kan lättanvända digitala funktioner utnyttjas;
- slakteriföretaget bedömer vilken inverkan ändringen har på köttproducentens ställning;
- köttproducenten bereds en skälig anpassningstid vid ändring av ett avtal;
- villkoren som rör ändring av avtal i efterhand inte är i obalans så att de klart gynnar avtalsparten med starkare förhandlingskraft, alltså slakteriföretaget;
- slakteriföretagen och köttproducenterna tillsammans för diskussioner för att utveckla avtalspraxis i branschen med branschens gemensamma bästa i åtanke;
- branschföretagen aktivt följer nämndens rekommendationer och i sin verksamhet beaktar de förändringar dessa förutsätter; och

- branschorganisationerna aktivt följer nämndens rekommendationer för att främja sina medlemmars verksamhetsförutsättningar på bästa möjliga sätt.

I behandlingen av ärendet har deltagit ordföranden för nämnden för handelskutym inom livsmedelskedjan, professor Veikko Vahtera samt medlemmarna vicehäradshövding Risto Airikkala, professor Niklas Bruun, professor Kirsi-Maria Halonen, ingenjör Ilkka Mäkelä, verkställande direktören Hannu Pellinen och juris doktor Kari-Pekka Syrjä.

Veikko Vahtera
ordförande

Paula Paloranta
sekreterare